

BODNÁR BERTALAN

DIÁKKORI EMLÉKEIM HERMAN OTTÓRÓL

„Légy büszke arra, ami voltál, s igyekezz különb lenni
annál, ami vagy.”

Herman Ottó

Ez alkalommal nem célok a mi hallhatatlan, nagy tanítómesterünknek beható méltatását vagy az ő hatalmas egyéniségének jellemzését adni. Nem is mint az egyenesség, becsületesség és a meleg baráti szív emberét vagy mint etnográfust, lelkes politikus, nagy vitatkozót, az írói toll koszorúsát, az ősi magyar nyelvünk és foglalkozásaink emlékeinek a megmentőjét vagy az autodidakta polihistorikusok utolsó mohikánját, eddig bizonyára legnagyobb biológusunkat és madárászunkat s a honi barlangkutatás megindítóját állítom olvasóim elé.

Az én célok most nem a szoboremelés a nagy mester, a magyar madártan apostola számára! Ha valaki elmondhatta halála percében a nagy római költővel »exegi monumentum aere perennius« -t úgy Herman Ottó volt az. Az ő emléke örök, mert szívökbe zárták azt azok, akik őt megismerték, s éppen azért meg is szerették; szentül őrzik tanítványai s mindazok, akik ezektől tanulják, és a nagy mester szellemében tanítják tovább a madárismereteket, oltogatják a szívekbe a madár szeretetét, és folytatják azt az értékes tudományos munkát, amelyet ő indított meg hazánkban. Ha az igazi, derék magyar embert akarnók szimbolizálni, úgy az ő alakját kellene a véső elé állítani mintául.

Én, elmondani szerény visszaemlékezésemben csak egy, igénytelen mezei virágokból font kis koszorút akarok ráhelyezni az ő, minden madarász előtt megszentelt sírhalmára. Abból az időből szeretném őt az emlékezés megelevenítő erejével az olvasók elé állítani, mikor ő is tapasztalta, hogy az ő nép! bizony ingatag. Mikor tí. az országgyűlésbe régi kerülete, Szeged már csak 300 szótöbbséggel választotta be. Hozzájárult a jól ismert Clair-Szemnec-féle nagy kínos affér, amely Herman Ottó magát is tettlegességre ragadta, s csak a gondviselés bölcs akarata nem engedte meg, hogy az reá nézve végzetessé váljon. Akkor ismerte meg ő is a nagy igazságot, hogy csak egy van, amiben sohasem csalatkozhatik, ami mindig csak örömet okoz s tartalommal tölti el az emberi életet az ismeretszerzés, a mindenség nagy temploma.

Akkor tért ő vissza veleszületett tudásvágyától is sarkallva a régi, igaz szerelméhez: a természetkutatáshoz, mely mindig az ég felé, a boldogság forrásához vezet.

Akkor 1884 júniusában jött el Herman Ottó Nagykárolyba, hogy onnan kiránduljon az igazi, vérbeli tudós lelkesedésével az Ecsedi láp pókfaunáját, madárvilágát, de legfőképpen halászatát, csikfogását, pákászeszközeit tanulmányozza. Sok anyagot gyűjtött itt a már tíz évvel előbb napvilágot látott *Magyarország pók-faunája*, de még többet az 1887-ben két nagy kötetben már meg is jelent, minden idők egyik legklasszikusabb munkájához, *A magyar halászat könyvéhez*.

Jól emlékezem reá, VI. osztályos kisdiaák koromban, mikor éppen Zsuffa Pál, boldog emlékü természetrajztanárom tartott órát, akkor lépett be egy lengő szakállú, erősen öszülő, nagy bajszú, nagyhajú, kemény arckifejezésű, de derült, szelíd, meleg szemű robusztus ember, s azt kérte, — előttünk kissé furcsán hangzó, recsegős orrhangján a tanártól, hogy ajánlana neki egy oly diákot kísérő famulusnak néhány napra, aki a nagy láp világot és annak útvesztőit jól ismeri. Zsuffa professzor, aki már ismerte Herman Ottót, a nagy tudóst megillető tisztelettel ajánlott engem e célra, mint aki sokat járja a lápot a vakációkban és a gimnázium múzeumába is sokfelé, másutt nem is élő bogarat, pókot, szitakötőt, halat és madarat hozott be onnan.

Így lettem én öt teljes napig nagy mesterünk hűséges kísérője és vezetője a láp útvesztő csatornáin és egyben sokat tanuló tanítványa. Ő, óriási elfoglaltsága mellett nem csoda, ha teljesen meg is feledkezett az egykori fényes szemű, áhítatosan figyelő kisfiúról, de én soha, sohasem tudtam elfeledni többé az őmellette töltött időt; emlékezetbe véstem alakját, markáns vonásait, valami szokatlan, evangéliumi egyszerűséggel mondott szavait, különös járását és megnyerő tanítási módját. Őneki köszönhetem elsősorban, hogy magam is biológiával foglalkozó tanárember lettem! Ennek a visszaemlékezésnek a megszentelt percekben gyakran száll ma is lelki szemeim elé boldog ifjúkorom aranyos kódéből egy kép!

TOMPA MIHÁLY SZOBRÁNAK AVATÁSA MERÉNYBEN/NALEPKOVON A FEKETEHEGYEN.
A CSOPORTKÉP BAL OLDALÁN - ÉS FENT - LÁTHATÓ
HERMAN OTTÓ ÉS MELLETTE ÜLŐ FELESÉGE BOROSNYAY KAMILLA.

HERMAN OTTÓ

magyar természettudós,
néprajzkutató és politikus

1835. június 26. — 1914. december 27.

A Herman Ottó Emlékéről (2014)

Február 4-én megnyitott és december 27-én — halálának 100. évfordulóján — sírjának megkoszorúzásával záródó napok során sok-sok kulturális programmal, tematikus kiállítással, előadással, koszorúzással, koncerttel, reprintek kiadásával emlékezett meg a magyarság — a határon belül és azon kívül — nagy polihisztoráról (madarászáról, pókászáról, halászárról, néprajzjáról, őstörténészéről).

A *Vásárhelyi Látóhatár* a hódmezővásárhelyi Bethlen Gábor Református Gimnáziumban 1892 és 1928 között tanító tudóstánár (botanikus, zoológus), Bodnár Bertalan 1929. évi írásáról törli le az idő porát, és csekély változtatással közli azt a jeles évforduló apropójából.

Bodnár Bertalan 1868-ban Nagykárolyban született, Kolozsvárott szerzett földrajz-termeszetrész diplomát, amelyhez az indíttatást — saját bevallása szerint — Herman Ottóval való nagykárolyi találkozásának is köszönheti. Ezért emlékezik meg a „nagy mester”-ről, halálának 15 éves évfordulóján, 1929-ben a Magyar Ornitológiai Szövetség lapjában.

[A csoportképet készítette:

Matz Gusztáv (Igló/Spišska Nová Ves),
időpontja: 1989.05.25., eredeti mérete:
23.5x36 cm]

Összeállította: Domokos Tamás

Tüzelő nyári napfényben a beláthatatlan messzeségig hajladozó nádrengetegben keskeny feketevízű csatornán egy korhadta csónak leng. A csónak orrán egy 15 éves fiú csillogó szemmel és áhítatos feszült figyelemmel néz az előtte álló, széles vállú hatalmas férfira, aki valami nagyon érdekes dolgokat mondhat neki s beszéd közben hol a magas ég kékjén lebegő pacsirtáról, hol a nádas felett alacsonyon húzó vadruccsapatokat nézi, hol meg a síkvíz szélén a nádszálak közt hálót bogozó pókok munkáját lesi el. Valami olyanfélét mondhat el a nagy lép titkos életéből, amit még a csónakot villás rúddal hajtó bőrvelyi csikász és kíváncsi-an hallgat, — mert ő is megérti!

És a kis bámész diák, aki azt hitte, hogy most ő fogja tanítani a nagy embert, egészen zavarba jött!

Én, aki úgy ösmertem az Ecsedi lép Nagykároly felől eső részét, mint a tenyeremet; a késő este sötétjében is el tudtam igazodni a kanyargós csatornákon, és behunyt szemmel is elveztettem csónakomat a kálmándi lápról a kaplonyira vagy bőrvelyire; aki tudtam, hogy melyik nagy zombékon van a vörös géznek tanyája; hol őrzi kicsinyeit a görbenyakú búbos vöcsök s melyik suhóban kell keresni a nyár elején a kis füles bagolyt; melyik lápi fán fészkel a nagy kárókatona és a fekete gólya; akinek minden lengő tócsa, minden messziről integető nyárfajó ismerősöm volt; aki a lép minden úszó szigetén robinzonoskodtam s viaskodtam a vérszívó szúnyoghadakkal, tudtam, hogy hol vannak a jajgató bibic fészkei, hol költ a kanalas gém és csonka kupacos nádfészken a piros lábú dankasirály; hol tanyáznak nagy bőségben a csíkok: mondom én, aki azt hittem, hogy nálamnál jobban senkise ösmeri a nagy lápot, ott a csónak orrában állva elámulatlan hallgattam ennek a csodálatosan zengő szavú embernek a beszédes ajkáról, hogy mennyi titka van még a lápnak, melyek addig előttem ismeretlenek voltak.

És miközben én hűségesen elkormányoztam csónakunkat minden felsorolt és más, az emlékezetemből már kitörlődött érdekességekhez, és elmondtam mindent, amit csak tudtam a lápról, még az ecsedi vár alatt lévő, minden lápjáró által rettegett, mert feneketlennek hitt tórról is, ő közben fáradhatatlanul beszélt a víz életéről. Azokról a piciny, csak fegyverzett szemmel látható állatkákról, amelyek ott hemzsegnek a pocsolós vízben, ahol az én hitem szerint csak giliszta és nadály él a halakon és békákon kívül. Őtöle hallottam először a pókok hálószővő tudományáról; elmagyarázta, miből élnek az apró halak, milyen különös szerkezetű a béka nyelve, miért nem látszik meg egykönnyen a bölömbika a nád közt, hogy vágja fel bőrrükket a nadály, s hogyan szívja ki a vért? Őtöle tanultam meg, hogy a szúnyog a vízben hemzsegő pondrókból lesz, amelyek örökké le-fel szállnak a vízben levegőt keresve; miért száll oly könnyen a madár, és hová lesznek télen a fecskék meg a gólyák?

Minden szava, minden figyelmeztetése tanítás volt nekem. Szomjas füllel hallgattam a nagy embert, s akkor ismertem és szerettem meg az ezerarcú természetet.

De megfigyeltem ugyanott, a lápon bámulatos emlékezőtehetségét is. Jól emlékszem, mennyire feltűnt előttem, hogy az összes kaplonyi és ecsedi csikfogó embereket ösmerte név szerint, pedig több mint tíz éve, hogy mint pókgyűjtő találkozott velük utoljára a lépmenti falvakban. Tíz éve nem látta őket, mégis jól emlékezett azoknak a legaprólékosabb családi viszonyaira is. Hanem azok az egyszerű emberek is igazi meleg szeretettel üdvözlötték a körükbe visszatérő tudóst, s nem győzték eléggé megköszönni, hogy a »ténsúr« nem felejtette el Pesten az ígéreteket s »kijárta« számukra a kedvezményeket. Tíz év előtt panaszták el ők neki szúnyogsongásos estéken bolyongva a mocsár útvesztőin a lápi ember ezernyi baját s kérték azokra az akkor még nem remélt orvoslást. Most is látom Herman Ottó jóságos arcát, midőn mondogatta a hálalkodóknak: mit köszöni kend, hisz csak az igazság derült ki!

Tizenöt éve már, hogy kihűlt a meleg szív. Az 1914. téli síkos út és a buta teherkocsi ott a régi Szikszay előtt lett a végzete. December 27-ének szomorú vasárnapján búcsúzott el az ablakhoz vitt ágyában az utolsó, neki oly drága napsugártól! A megbénult kézről kihullt a toll, amellyel annyi szépet, fonségest leírt, s annyiunkat gyönyörködtetett és tanított. Itt hagyta a politikai élet porondját a becsületesség mintaképe, a magyar Arisztidész. A biológia nagy törvényeit kutató hatalmas agy örökre megpihent. Elnémult a nyelv, melynél szebben még senkise dicsőítette a madárvilágot, s nem nyílik többé kérdezősködő, buzdító, biztató szóra az ajak.

És mi megdöbbenően állunk meg a Kerepesi nagy temetőben ott a kilences parcella első sorában a Herman Ottó virágos sírja mellett, s félve gondolunk arra, vajon akad-e még az övéhez hasonló hívatott toll, mely úgy meg tudná szeretetni a néppel és úgy meg tudná védelmezni a durva lelkiükkel szemben továbbra is az erdő és a mező kis énekeseit, mint ő. Mert, hogy már-már pusztulásnak indult madárvilágunk újra kezd gyarapodni, hogy kertünk ismét hangos a csicsergéstől, s hogy udvarunk bokrairól bizalmasan tekingetnek reánk a fényes kis madárszemek: azt mind Herman Ottónak köszönhetjük elsősorban!

Ha nem is a nemzet temette el, azért az egész ország halottja volt ő, aki megérdemli, hogy a nemzet apraja-nagyja megsirassa, mert nála alaposabban, igazabban alig ismerte valaki a jó magyar népet, s éppen ezért oly izzó szeretettel se igen szerette más a halászó és földművelő népet, mint Herman Ottó.

És ha valakinek a sírja felett hosszan virraszt a hű emlékezés, úgy az övé lesz ilyen, mert azon időtlen időkhig mindig fog zengeni a sohasem szűnő hálás madáréneke!

Ez az én reminiscenciám is legyen szerény szál virág a legnagyobb magyar ornitológus feltámadást hirdető sírvirágai közt.